

VOORAF

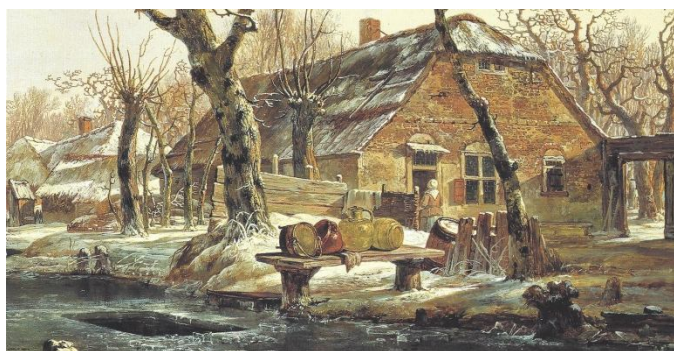
U leest nu de laatste digitale nieuwsbrief van 2015. Dat de nieuwsbrief blijft voortbestaan is intussen ook duidelijk geworden, want er komt assistentie. Jenny Mollema heeft aangeboden om artikelen te bewerken, zodat ze technisch bruikbaar zijn voor plaatsing.

Namens het bestuur en alle adviseurs van de Stichting Boerderij & Erf A-V wordt u allen goede dagen gewenst, voor het eind van deze decembermaand. Dat illustreert deze koe; weliswaar uit 2008/09, maar niet minder goed bedoeld voor 2015/16.

Dick de Jong

VATENBANK

Centraal op het schilderijdetail hierboven staat de vatenbank. 'Vatenbank' is zo'n woord dat bij een paar keer achter elkaar uitspreken eigenlijk best eigenaardig klinkt. Het woord bestaat uit twee onderdelen, vaat en bank.

Met een bank bedoelen we een meubelstuk. In het geval van het boven afgebeelde schilderij een werktafel. Het is van oorsprong een algemeen Germaans woord in de betekenis van heuveltje. De betekenis zandbank (in de rivier) ligt hier nog dicht bij. Uit heuveltje ontwikkelde zich zitplaats, waaruit 'zit-, ligbank', 'op banken zetelend college' en 'werkbank, -tafel' zijn ontstaan. Dat die 'verhoging' belangrijk is, is logisch. Als je het melkgerie

moet schoonmaken is het veel prettiger om dit stand achter een werkbank te doen, dan voorovergebogen op de grond.

Vaat noemen wij eetgerei dat afgewassen moet worden. Het is een verkorting van het meervoud vaten van vat in de betekenis van potten, pannen, eetgerei en dergelijke. De meervoudige verbindingen (de)vaten wassen en (de) vaten doen (WNT) kwam nog tot in de 20^e eeuw voor. De korte vorm vaat is ouder in samenstellingen zoals vaatdoek, de doek om de vaat mee te drogen. Hier bij vatenbank gaat het om de meervoudsvorm vaten. Leuk om te constateren dat hier het meervoud wel is gebleven, vaten, in de betekenis van tobben, tonnen en vaten.

NATUUR OP JE ERF

Den Hâneker heeft deze winter opnieuw een project om de erven groener te maken. Daar kunnen niet alleen bewoners van een boerderij gebruik van maken, maar ook in de tuinen van particuliere woningen doet een 'ouderwetse boom' het vaak veel beter dan een of andere in vorm geteelde of bijgeschoren exoot.

Den Hâneker werkt bij dit project samen met Boomkwekerij De Batterijen. Zorg wel dat u tijdig bestelt; dan worden de bomen bij u thuis afgeleverd.

Een groen erf is belangrijk voor planten en dieren en voor uw eigen woonbeleving. Het maakt het wonen de streek aantrekkelijk. Dus ook uw eigen leven prettiger.

U kunt een bestelformulier downloaden voor streekeigen bomen en struiken of een bloemenzaadmengsel bestellen. Meer informatie vindt u op de volgende site van Den Hâneker: <http://www.denhaneker.nl/projecten/natuur-op-ie-erf/>

De daarop staande informatie is weliswaar niet helemaal up to date, maar nog wel bruikbaar. En anders kijkt u op de website van de Batterijen.

HET MELKEN OP STAL

Voordat de boer met zijn melkblok en emmer, de spenzalf en de melkdoek tussen de koeien kroop werd eerst met de schep de mest van de vloer waarop de koe stond weggehaald. Dat melken was een heel ritueel. Met de doek werd eerst de uier schoongemaakt. De melker ging op zijn blok, de emmer tussen de knieën en knijpen maar.

Onder de koe.

Het was elke keer weer een apart geluid als de krachtige eerste straal melk de bodem van de emmer raakte. Het ijle geluid werd van lieverlee doffer als de emmer voller raakte en de melk ging schuimen. De bus met de theems, de melkzeef, stond voor, maar buiten het bereik van de koeien. In de theems zat tussen twee ronde zeefjes nog een wat, een poreus rond schijfje papier. Als de wat na het uitgieten van een paar emmers verstopt raakte ging men nogal eens met de theems op de melkbus stampen. Deze zuinigheid om de verstopte wat te vervangen kostte vaak meer geld omdat met de melk ook het vuil door de wat gestampt werd. Dat werd dan klassemelk, waarop een boete volgde.

Het doordringend zuur ruikende kuilgras werd bij de boeren die wrongen, na het melken gevoerd, want de stank trok anders in de melk, dus ook in de kaas. Het bevorderde bovendien niet de smaak.

Op een karretje werden de volle bussen naar de weg gereden. De melkrijder kwam de bussen als de boer laat was, ook wel eens voor de deur opladen, maar dat kostte dan wel een sigaar.

Om de burens te misleiden werden wel eens een halfvolle bussen aan de weg gezet, maar meestal maakte de chauffeur hiermee korte metten en goot de melk bij elkaar, waarna de lege bus eenzaam aan de weg bleef staan. In de winterperiode, als er nog weinig melk was, werd nog maar een keer per dag melk opgehaald en dan zette de boer de melk van de eerste melkbeurt in de wel om ze koel te houden. Vandaar die roestige bussen. De bussen werden op vetgehalte uitbetaald, dus water erbij gieten, wat vroeger ook wel eens gebeurde, was er niet bij. Ook is het vroeger wel een gebeurd dat een buurman 's avonds in het donker de melk van zijn buurman afroemde en het in zijn eigen bussen overschepte, maar dat liep teveel in de gaten.

In de jaren vijftig ging nagenoeg iedere boer, ook nog in de oude stallen, machinaal melken. Het vacuümsysteem werd toegepast. Op stal met een elektromotor en in het land via de trekker of met een kleine dieselmotor, die op de melkwagen waaraan de koeien werden vastgezet, werd geplaatst.

Men ging toen gebruik maken van vacuümtheems om de melk vlugger in de bus te laten lopen. Een slangetje aan de melkleiding stond in verbinding met die theems en de melk werd erdoor gezogen. Een nadeel ervan was dat het aanwezige vuil in de melk door de grote vaart werd meegezogen. Maar zelfs de vacuümtheems is alweer een museumstuk geworden.

In de nieuwe loop- of ligboxenstallen gaat alle melk in tank, die automatisch gekoeld blijft. Deze tank, variërend van inhoud van drie- tot of zesduizend liter, wordt om de paar dagen door de tankauto leeggehaald.

Dit gaat veel sneller.

Direct na het leegzuigen wordt de tank, die altijd in een speciale ruimte staat, automatisch gereinigd en gespoeld.

De melkleiding wordt na iedere melkbeurt gereinigd. Er vliegt dan een sponsje door de leiding. Het is nu gewoon, maar menige mond is van verbazing opengevalen als dat sponsje, te zien doordat het begin - of het eind - doorschijnend is, na een paar seconden al weer terug was, nadat het honderd meter of meer had schoongeveegd. Wat een verschil met vroeger. De koeien in de zeer schoon gehouden doorloopmelkstal in koppels van acht, tien, twaalf of meer, al naar gelang de grootte, worden door de melker, die in de melkput tussen de twee rijen koeien staat, geïnspecteerd en dan worden de uiers schoongeveegd. Met een droge doek. Daarna wordt de meest geavanceerde apparatuur onder de uier gehangen en na hoogstens een kwartier komt het volgende koppeltje weer aan de beurt. Voor eruit en achter er weer in.

Intussen heeft ook de melkrobot zijn intrede gedaan. Er zijn ook steeds meer stallen met een beeldscherm boven in de melkplaats met een chip uitgeruste aangetreden koe, waarop je alle melkgegevens van het dier kunt aflezen. Zelfs kan de koe uitgerust worden met een stappenteller, een apparaat dat aangeeft hoeveel stappen de koe per half etmaal gedaan heeft in vergelijking met de vorige etmalen. Hieraan is de gezondheid van de koe af te lezen. Bovendien kan men constateren of het dier tochtig wordt of is, want dan is het beest woeliger. Allemaal een enorme vooruitgang, om stil van te worden. Niemand zou meer terug willen en toch.... denkt menige boer nog wel eens met weemoed terug aan het gerammel en gerinkel van de melkbussen in de morgenschemering.

Het is voorbij, net als het geloei van de stier en het gehinnik van het paard. Een boerin zei een tegen haar zoon: 'Ik vind het zo jammer dat jij dat nooit gehoord hebt!'.

Huib de Kok

Hans Versfelt: Koeien in de stal.

Wie meer wil lezen over de geschiedenis van de boerencultuur in onze streek kan veel vinden in het standaardwerk Boer en Boerderij van Huib de Kok, dat bij onze stichting voor € 35,- te koop is.

KERSTKRANSJES-RECEPT

Het kookboek waar dit recept uit komt, noemt de kerstkransjes 'een hapje nostalgie - om lekker ouderwets van te snoepen'. Kerstkransjes zijn koekjes, die zelfs bij iemand die niets aan de opsmuk rond kerstmis doet bij de koffie serveert. Dezelfde iemand, die tegen Sint-Nicolaas toch een pond Sintereklasjes bij de bakker meeneemt.

200 gram bloem

100 gram witte basterdsuiker

1 theelepel kaneel

150 gram koude en harde roomboter, in blokjes

Bloem om te bestuiven

2 eetlepels melk

30 gram amandelschaafsel

Verder heeft u nodig: kom, deegroller, geschulpte of ronde koekjessteker, appelboor, bakpapier, paletmes of kaasschaaf.

Zeef boven een kom de bloem met de basterdsuiker en de kaneel. Doe de boter erbij en wrijf dit met de hand door elkaar tot er een korrelige massa ontstaat.

Meng dit tot een samenhangend deeg, dek de kom af en zet deze minstens een half uur in de koelkast.

Verwarm de oven voor op 175 graden. Bekleed de bakplaat met bakpapier. Bestuif de werkplek en de deegroller met bloem. Rol de deegbal uit tot een lap van 3 cm dik.

Steek met de koekjessteker rondjes uit het deeg en maak met een appelboor in het midden een gat maken. Wat u aan deeg overhoudt gebruikt u voor nog meer koekjes.

Leg met het paletmes of de kaasschaaf de koekjes op het bakpapier, op enige afstand van elkaar. Bestrijk de koekjes met melk en strooi er amandelschaafsel over.

In het midden van de oven de kerstkransjes in 15 tot 20 minuten lichtbruin en gaar bakken.

Laat ze dan 5 minuten afkoelen en leg ze vervolgens met het paletmes of de schaaf op een rooster. Laat ze verder afkoelen en bewaar ze in een afgesloten trommel.

BRANDPREVENTIE

Elk jaar gebeurt het wel ergens dat er met kerst of oud en nieuw een boerderij afbrandt. Hoe komt dit en wat

kunt u er aan doen om dit zo veel mogelijk te voorkomen of om de schade beperkt te houden? In dit artikel worden handreikingen gegeven. Maar het belangrijkste van alles is: gebruik uw gezonde boerenverstand.

Boerderijen liggen in het landelijk gebied vaak afgelegen en zijn over het algemeen minder goed bereikbaar dan een doorsnee gebouw in Nederland. Met name historische boerderijen zijn gebouwd met brandbare organische materialen zoals riet en hout. Al deze componenten veroorzaken gemakkelijk brand die door de afgelegen ligging en slechte bereikbaarheid zich ook nog eens snel kan uitbreiden.

Hoe ontstaat brand in een boerderij en wat voor maatregelen kunt u nemen om zoveel mogelijk ellende te voorkomen?

Wat feiten: In de periode 2008-2014 waren er 6400 rijks-monumentale boerderijen in Nederland. In die periode zijn er 56 door brand getroffen. Daarvan 17 schoorsteenbranden, 7 brandstichtingen en 3 door blikseminslag ontstaan.¹ Dat zijn indrukwekkende, schrikbarende cijfers.

Oorzaken

Schoorsteenbranden - Oude schoorsteenkanalen worden nogal eens verkeerd gebruikt. Een kanaal dat bedoeld is voor de afvoer van een gaskachel is niet geschikt voor het afvoeren van rook en warmte afkomstig van bijvoorbeeld een houtkachel of een open haard.

Ook de trek in een schoorsteenkanaal moet goed zijn. Er mogen geen grotere knikken in zitten dan 30 graden. Wanneer dat wel het geval is hoopt zich daar brandbaar roet op.

Bij oude kanalen zitten er nogal eens houten balken in de wand van het kanaal. Natuurlijk begrijpt iedereen dat dat niet de bedoeling is. Echter is het lastig te achterhalen. Veel mensen denken: het gaat al meer dan honderd jaar goed, waarom zou het nu niet goed gaan. Een ander gebruik van het kanaal of het na lange tijd weer in gebruik nemen van het kanaal kan dan ineens tot brand leiden. Inspecteer dus uw rookkanaal en zeker als u de nieuwe eigenaar van het pand bent en nieuwe ideeën heeft over indeling en verwarming van ruimtes.

Brandstichting - Door riet op het dak en veel hout als bouw materiaal, afgelegen locaties en - met name 's nachts - weinig toezicht op bijvoorbeeld het achterhuis, zijn boerderijen voor pyromanen een geliefd object. Leegstaande boerderijen en boerderijen die verbouwd worden lopen meer risico.

Bliksem - De kans op brand bij blikseminslag is met een traditioneel gebonden rieten kap veel hoger dan bij een schroefdak of een pannendak. Doordat boerderijen in het landelijk gebied vrij staan worden ze ook eerder getroffen dan gebouwen in het stedelijk gebied.

Defecte apparatuur - Elektrische apparaten worden vaak op stand-by gezet. Hierdoor kan brand ontstaan. Ook wordt apparatuur veelal niet goed schoongehouden. Denk hierbij aan warmte opwekkende apparaten, zoals wasdrogers, elektrische kachels en gaskachels.

Werkzaamheden - Werk in of rond het gebouw zorgen voor gevaarlijke situaties. Lassen, slijpen, branden enzovoort, maar ook met vuur spelende kinderen zijn een groot gevaar. Of doordat bij herbestemming er meer mensen aanwezig zijn op het terrein die toch anders omgaan met een historisch gebouw en geen passend verantwoordelijkheidsgevoel hebben. Gasten hebben niet door dat een barbecue of een vuurkorf naast een rieten kap zeer brandgevaarlijk is. Ook wordt dan niet nagedacht over het afschieten van een vuurpijl of een romeinse kaars in de buurt van een rieten kap. Maar ook een tractor met warme motor parkeren in het achterhuis in de buurt van hooi geeft een brandgevaarlijke situatie.

Maatregelen

Allereerst dit: Wanneer u een rieten kap heeft is het ten eerste aan te bevelen om bij brand, direct na het bellen van de brandweer, ook uw rietdekker te bellen. Deze kent uw dak als geen ander en kan de brandweer van grote dienst zijn bij het blussen van uw dak. Vraag uw rietdekker eens of hij voor dat soort calamiteiten beschikbaar is en zorg er in dat geval voor dat u het telefoonnummer altijd bij de hand heeft.

Zorg er ook voor dat er in de donkere maanden toezicht is op uw boerderij. Donkere plekken trekken kwaadwillige aan, maar ook een afdwalende vuurpijl of een wensballon kan maar beter snel gesignaleerd worden. Spreek met de buurt af om elkaars boerderij in de gaten te houden. Een WhatsApp-groep voor buurtbewoners aanmaken is ook aan te raden. Hierop kunt u ook melden als u bepaalde situaties niet vertrouwd.

En vrij simpel: zorg voor een goed nat dak als er toch in de buurt vuurwerk wordt afgestoken.

¹ Brandpreventie voor historische boerderijen, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, brochure (mei 2015).

Gebruik een schoorsteen waarvoor die bedoeld is. Een kanaal voor een gaskachel niet zomaar gebruiken voor het afvoeren van verbrandingslucht van een houtkachel. Laat uw rookkanaal inspecteren en mocht u een andere functie aan uw rookkanaal willen geven, zorg dan voor een nieuw, dubbelwandig kanaal in het oude kanaal. Laat dit aanbrengen door een gespecialiseerd bedrijf. Breng een vonkenvanger aan op een schoorsteen voor houtkachels, open haarden en dergelijke. Een vonkenvanger vangt de vonken maar zorgt er ook voor dat vogels geen nesten in uw schoorsteen kunnen maken. Zorg voor goede trek in uw rookkanaal zodat de verbranding goed geschiedt.

Als uw rieten kap nog traditioneel gedekt is (zonder beplating direct onder het riet) vraag dan uw rietdekker eens mee te denken over een schroefdak. In een traditioneel gedekte rieten kap functioneren alle rietstengels bij brand als rookkanaal. De lucht kan zich vrij bewegen in de stengel en zorgt voor zuurstof aanvoer voor het vuur. Hierdoor breidt een brand zich razendsnel uit. Een schroefdak zorgt er voor dat de rietstengels aan de binnenzijde worden afgesloten, er kan geen zuurstof worden aangevoerd van onderaf en een brand wordt niet gevoed. Nadeel is dat het rieten dak als schroefdak minder lang meegaat dan een traditioneel gedekte kap. Een schroefdak droogt slechter door het ontbreken van ventilatie en hierdoor neemt de levensduur af.

Het riet kunt u ook laten impregneren met een brandvertragend middel. Dit moet u echter wel goed bijhouden, het middel verdwijnt door regen en kan zo zorgen voor een vals gevoel van veiligheid. Na een aantal jaar is het middel al veel minder aanwezig en nog wat jaren later is het volledig uitgelooft. Uw rietdekker kan u hierover adviseren en een onderhoudsplan opstellen.

Een bliksemafleider is in het buitengebied het overwegen waard. De boerderij is vaak het hoogste punt in zijn omgeving. Hoge bomen rondom de boerderij zijn ook goede afleiders. Nadeel is dat ze bij een inslag op de boerderij kunnen vallen. Vooral bij een traditioneel gebonden rieten dak is het de moeite waard om een contact op te nemen met een gespecialiseerd bedrijf.

Ontkoppel bij een naderend onweer uw elektrische apparaten. Trek de stekker uit de contactdozen, zo voor-

komt u schade aan apparaten en kortsluiting in apparaten met brand als gevolg. Een overspanningsbeveiliging in de meterkast en fijn-beveiliging op de contactdozen verlaagt ook het risico op schade en brand. Laat dit aanbrengen door een gespecialiseerde installateur.

Brand is nooit uit te sluiten, daarom ook de volgende belangrijke tips:

Is uw boerderij met erf goed toegankelijk? Is de entree brug over de sloot berekend op een zware brandweerwagen? Kan een brandweerwagen overal komen op uw terrein? Is er voldoende bluswater? Of moet u een buffer voor bluswater aanleggen, zoals een grote (zwem)vijver of zwembad? Vraag de brandweer eens om langs te komen en mee te denken.

Natuurlijk is brand- en rookmelding in uw boerderij ook van groot belang. Er zijn rookmelders, thermische melders, infrarood- en ultravioletmelders. Als de melders onderling gekoppeld zijn kan het nooit zo zijn dat u een alarm niet hoort en verrast wordt door een brandend dak.

In een rieten kap kunt u een detectielint of aspiratiedetectie aanbrengen die bijvoorbeeld ook een sprinkler of watermist-systeem kan aanzetten.

Melders kunnen op batterijen werken maar ook op het stroomnet of een combinatie van deze. Zorg er echter voor dat u gemakkelijk bij de melder kunt om storingen te verhelpen. Melders moeten regelmatig worden schoongemaakt en een batterij vervangen worden. Niets zo vervelend als een piep midden in de nacht omdat de batterij op is en u kunt er niet bij zonder de ladder uit de schuur te halen... Blijf alert en blijf altijd logisch nadenken, dat is erg belangrijk.

Dit artikel is opgesteld op basis van de documentatie van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Kijkt u ook eens op riet.com voor tips.

Bij de afgebeelde boerderij brak brand uit tijdens de verbouwing, toen de rietdekker een nieuw schroefdak aanbracht. Dankzij het schroefdak brandde het riet alleen langs de randen waar zuurstof kon toetreden. Het grootste deel bleef gespaard: Lekdijk 78 Hagestein - toestemming van de eigenaars).

Piet den Hertog – Bureau Helsdingen

Er liggen meer problemen op de loer.

BOEKWINKEL

UITGAVEN VAN BOERDERIJ & ERF A-V

Van de eigen uitgaven zijn te koop:

- Boer en Boerderij € 35,00
- Van oud naar behoud € 10,00 (laatste stuks)
- Boerderijspecial € 4,50
- Routeboekje Boerderijen Bekijken € 4,95
- De Boerderij het behouden waard € 14,95
- Hoeve – Hofstee - Herbestemming € 14,95

Misschien zoekt u een boek of wilt u boeken verkopen. Het kan ook zijn dat u een voorwerp in bezit heeft waarvan u niet weet waarvoor het werd gebruikt. Voor dit soort zaken kunt u hier een gratis zoeker laten plaatsen. Boerderij & Erf A-V is alleen maar intermediair. U kunt hiervoor een e-mail zenden naar djtekst@planet.nl. De eerste boeken, die voor verkoop worden aangeboden zijn:

- Bouwen aan boerderijen - ideeënboek voor herstel en vernieuwing van oude boerderijen € 15,00.
- Kleurrijk platteland – zicht op een nieuwe land-m en tuinbouw € 7,50.

- Dansen op de deel – Ideeënboek voor een nieuwe bestemming van boerderijgebouwen € 7,50.
- De straat waarin wij wonen – Straatnamenboek van Papendrecht € 7,50.

REDACTIE EN SAMENSTELLING NIEUWSBRIEF:

Dick de Jong - Bureau Tekstwerk

Buitendams 51 - 3371 BA Hardinxveld-Giessendam - 0184-615094 - djtekst@planet.nl

FOTO'S: Collectie Boerderij & Erf A-V, Bureau Tekstwerk en Internet

SECRETARIAAT BOERDERIJ & ERF A-V:

Sluis 57 ▪ 2964 AT Groot-Ammers ▪ 0184-661425/06-53759618

secretariaat@boerderijenerf.nl ▪ bank NL14RABO0325074739

website: WWW.BOERDERIJENERF.NL

Europees Landbouwfonds voor plattelandontwikkeling
Europa investeert in het platteland

Waar oude deuren al niet goed voor zijn.